

TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS AZ EGYESÜLT KIRÁLYSÁGBAN

J. C. Gray

London

1. A JELENLEGI HÁLÓZAT

A korszerű tájékoztatási hálózat főbb összetevő elemei:

elsődleges és másodlagos kiadványok;
általános könyvtárak;
szakkönyvtárak és tájékoztatási központok;
faktográfiai tevékenység;

egyéb különleges szolgáltatások az ipar és a mezőgazdaság számára;

a tájékoztatásban dolgozók részére nyújtott olyan szolgáltatások, mint a tájékoztatás oktatása, kutatása és a módszertani tanácsadás.

A különböző országok egymástól jelentősen eltérnek a tájékoztatási tevékenység centralizáltsági fokában. Nagy-Britanniában a tájékoztatási munkát különösen decentralizáltan végzik, a legfontosabb szolgáltatások nagy részéről a kormányzaton kívüli, különböző típusú szervezetek gondoskodnak. Ezenkívül a brit tájékoztatási hálózat önmagában nem teljes, csak az USA-ban működő és más angol nyelvű igen jelentős szolgáltatásokkal együtt. Így például a kémia területén nem épült ki brit referáló szolgáltatás, mivel a Chemical Abstracts olyan átfogó és magas szintű anyagot ad, amelyet párhuzamosan előállítani túl költséges lenne.

* Az OSTI /Office for Scientific and Technical Information = Tudományos és Műszaki Tájékoztatásügyi Hivatal/ igazgatója.

Elsődleges kiadványok

Az ezzel kapcsolatos tevékenység zömét hagyományosan a tudományos társaságok és szakmai egyesületek végzik az információk más módon - értekezleteken, konferenciákon stb. - történő terjesztése mellett. Ennek ellenére jelentős része hivatásos kiadóhivatalok kezében van, amelyek sok monográfia, felsőfokú tankönyv, konferencia-jelentés és különleges kompiláció kiadásáért is felelősek. Kormányzati kutatóhelyek és kutatóintézetek a nem-periodikus publikációk kiadása területén szintén kiterjedt tevékenységet folytatnak.

Másodlagos kiadványok

Nagy-Britanniában közel 400 referáló és indexelő rendszer működik, de majdnem mind kis és műszaki jellegű szakterületet ölel fel: céljuk a felhasználók igen szűk körének különlegesen "testreszabott" tájékoztatása, lényegesen gyorsabban, amint az a nagy tájékoztatási rendszerek esetében lehetséges lenne. Zömüket műszaki egyetemeken, kormányzati kutatóhelyeken és kutatóintézeteknél, ipari vállalatoknál szervezték meg és nagyon gyakran, főleg a kutatólaboratóriumok esetében, kezdetben csak a belső szakember-gárda kiszolgálására. Rendszerint csak később kezdték meg a nyomtatott termékek előállítását is a szélesebb körű felhasználás céljaira.

A legtöbb nagyobb angol nyelvű szolgáltatás az USA-ban működő szervezetek kezében van és csak néhánynak a központja Nagy-Britannia. Ezek:

a/ Science Abstracts: fizikai, elektrotechnikai-elektronikai, valamint számítógéptechnikai és szabályozástechnikai profillal;

b/ Zoological Record és 13 referáló folyóirat, amelyet a Commonwealth Agricultural Bureaux /Nemzetközi Mezőgazdasági Hivatal/ állít elő a nemzetközi kormányzat finanszírozásával.

Sok kis rendszer is igen magas szintű és a határtudományok területén mind a hazai, mind a nemzetközi nagy rendszereket kiegészítő tájékoztatást ad. Jó példa erre a jelenleg az USA-val közösen előállított Metals Abstracts, a Mineralogical Abstracts és az Index Kewensis.

Általános könyvtárak

a/ Referenz. Tudományos területen az alapvető referenz lehetőségeket az egyetemek, műszaki főiskolák /beleértve az új típusú műszaki egyetemeket is/ biztosítják: főleg a hallgatók és az oktatószemélyzet számára létesültek, de többségükönél külön lehetőségeket biztosítanak más fontosabb felhasználók kiszolgálására is. A nagyobb városok nyilvános könyvtárai műszaki, gazdasági és általános területen biztosítják a megfelelő referenz lehetőségeket, néhány helyen jó válogatásban a tudományos irodalom tanulmányozására is. Több nagy nyil-

vános könyvtár különféle szolgáltatásokat is nyújt olvasóinak és ez a gyakorlat kezd elterjedni az egyetemi és főiskolai könyvtárak között is. Londonban két nagyobb könyvtár üzemel, mint országos intézmény: a National Reference Library of Science and Invention /Országos Természettudományi és Találmányügyi Könyvtár/ a British Museum szervezésében és egyesítve a korábbi Patent Office Library-val /Szabadalmi Hivatal Könyvtára/, valamint a Science Museum Library /Természettudományi Múzeum Könyvtára, a Department of Education and Science /Okatásügyi és Tudományos Minisztérium/ vezetése alatt. Ez utóbbi könyvtár kölcsönkönyvtári és referenzs tevékenységet is folytat. Skócia és Wales minden szakterületen saját nemzeti könyvtárral rendelkezik.

b/ Kölcsönzés. A szakemberek a számukra szükséges anyagot a helyi - egyetemi, szak- vagy közművelődési, ill. tudományos társaságoknál működő - könyvtárakból kölcsönözhetik. A minden szakterületre kiterjedő könyvtárközi kölcsönzések alapját kétoldalu vagy kooperációs meg-egyeződések képezik, valamint a National Central Library-re /Országos Központi Könyvtár/ mint csúcsszervre alapozott területi hálózat. A könyvtár saját gyűjteménnyel is rendelkezik és főleg olyan dokumentumokat gyűjt, amelyek valószínűleg máshonnan csak nehezen lennének hozzáférhetők. A legtöbb esetben azonban az igényeket a területi gyűjtemények központi katalógusa alapján elégíti ki, és ahol szükséges, közvetlenül az egyes területi könyvtárakhoz fordul. Ennek a megoldásnak a lassúsága és bizonytalansága vezette a kormányzatot arra, hogy 1956-ban létrehozta a National Lending Library for Science and Technology-t /Országos Tudományos és Műszaki Kölcsönkönyvtár/ tudósok és műszaki szakemberek rohamosan növekvő igényeinek gyors és hatékony kielégítésére. Az Oktatási és Tudományos Minisztérium vezetése alatt ez a könyvtár főleg a sorozatokat /átfogó jelleggel/ és a könyvek bizonyos kategóriáit gyűjti, ezt a tevékenységét korlátozva a kutatási eredményeket rögzítő és értelmező szakirodalomra. Tároló könyvtárként működik, általános katalógus nélkül, elsődlegesen különleges szakirodalmi igényekkel foglalkozik /a régebbi irodalom vonatkozásában bizonyos mértékig támaszkodva a Természettudományi Múzeum Könyvtárára/. Most kezdte meg - kísérleti alapon - a társadalomtudományok területén is a sorozatok gyűjtését. A könyvtár fotómásolat szolgáltatása elérhető az ország minden egyes könyvtára számára, de Nagy-Britannián kívüli igénybevételének volumene is rohamosan nő. A könyvtár gyűjti és ismerteti a nem-titkos kutatási és fejlesztési jelentéseket /report/, és kiterjeszti tevékenységét a nagyobb nyelvekről angolra fordított tájékoztatói anyag gyűjtésére is. Így a jelentések és fordítások országos központjává vált.

Szakkönyvtárak és tájékoztatói központok

Számuk a meghatározásukra adott definíciótól függ. Az új Aslib Directory a természettudományok és az alkalmazott tudományok /az orvostudományt kivéve/ területén 3000 tájékoztatói forráshelyet sorol fel, de ezek közül csak kevés rendelkezik megfelelő eszközökkel és nyújt megfelelő szintű szolgáltatásokat. A legfontosabbak általában kormányzati szerveknél működnek vagy alapítványokból fenntartott intézmények. Egy részük szolgáltatásainak összefoglaló leírása a Ministry of Technology /Technológiai Minisztérium/ Technical Service for Industry c. kiadványában található meg.

A különböző szervezetek hagyományosan három kategóriába sorolhatók, bár némelyik szervezet tevékenysége túlmutat e kategória-határokon:

a/ szakkönyvtárak, amelyeknek tevékenysége rendszerint a szakirodalom kölcsönzésére és szakkibliográfiák összeállítására terjed ki: személyzetük hivatásos könyvtárosokból tevődik össze;

b/ dokumentációs központok adott tárgyköri profilnak megfelelő szakirodalom feldolgozására és a szakirodalomban való tájékozódást elősegítő segédletek/másodlagos kiadványok/ elkészítésére és kiadására, általában tárgyköri szakemberek közreműködésével;

c/ tájékoztatási központok, ahol a tárgyköri szakemberek az adott profilnak megfelelő szakirodalmat átvizsgálják, értékelik és referálják: e munka alapján a központ szelektív információterjesztésre, áttekintésekre és a befutó kérdésekre megfelelő válaszok kidolgozására is képes.

Az ipar területén működő intézményeknél fő feladat az iparban dolgozó szakemberek speciális gyakorlati részproblémáira vonatkozó információk tolmácsolása. Az ezzel ellentétes szélső esetre példa a szakirodalmi elemzések készítésével foglalkozó központ; sok intézménynél, például a kutatóintézeteknél, mindkét típusu tevékenységgel találkozhatunk. Az irodalomnak a szakterületükön aktívan is dolgozó szakemberek által történő elemzése tekintetében, annak ellenére, hogy próbálkozások fellelhetők, az USA-hoz viszonyítva Nagy-Britannia jelentősen elmarad.

Faktográfiai tevékenység

Három fő területen találkozunk faktográfiai tevékenységgel:

a/ az iparban használt anyagok jellemzői rendszerint hivatásos kiadóhivatalok szerkesztésében jelennek meg, sokszor kritikai értékelés nélkül; néhány kompilációs kutatási, fejlesztési vagy kereskedelmi egyesülés állít össze;

b/ a mérnökök tervezési munkájához szükséges adatokat kutatóintézetek gondozásában adják ki, de a legnagyobb és legmegalapozottabb szolgáltatásokat - a gépészet, aeronautika és a vegyészmérnöki tudományok területén - a szakmai intézetek nyújtják. Ezt a tevékenységüket összefogja a közös Engineering Sciences Data Unit /Műszaki Tudományos Faktográfiai Csoport/, valamint a Technológiai Minisztérium;

c/ a tudományos jellegű és kritikailag értékelt adatokat tartalmazó kézikönyveket mint más műszakilag fejlett országban is, az egyetemek és egyéb felsőfokú oktatási intézmények, valamint az állami fizikai és műszaki kutatólaboratóriumok kis munkacsoportjai állítják össze, gyakran nemzetközi együttműködés keretein belül. A Data Activities in Britain c. ingyenes kiadvány minderről rövid áttekintést ad. A Royal Society /Királyi Társaság/ nemzeti bizottságot hozott létre az ICSU /International Council of Scientific Unions = Tudományos Szer-

vezetek Nemzetközi Tanácsa/ CODATA /Committee on Data for Science and Technology = Tudományos és Műszaki Adatok Bizottsága/ programjában való részvétel megszervezésére.

Különleges szolgáltatások az ipar és a mezőgazdaság számára

Kormányzati kutatóhelyek, valamint kutatási, fejlesztési és bizonyos kereskedelmi egyesülések szakterületükön az ipar felé kapcsolatot biztosító, a tájékoztatással és tanácsadással is foglalkozó összekötő szolgálatot hoztak létre. Sok kormányzati kutatóhely és kutatóintézet a Technológiai Minisztérium felügyelete alá tartozik, így szolgáltatásaik és az ipar közti kapcsolat erősítésére a minisztérium 9 regionális irodát magába foglaló hálózatot hozott létre. A hálózat kiszolgálja a műszaki egyetemeken, főiskolákon működő közel 70 ipari összekötő központot is. Az Industrial Liaison Service /Ipari Összekötő Szolgálat/ főleg a személyi kapcsolatok kimunkálásával erősíti az ipar, az egyetemek és főiskolák, valamint a szakmai tájékoztatási szolgálatok kapcsolatát. Kis cégek /ezek esetleg nem tagjai a kutatási egyesületeknek vagy az Aslib-nek/ egyre növekvő mértékben fordulnak igényeikkel az Ipari Összekötő Szolgálathoz.

A Ministry of Agriculture /Mezőgazdasági Minisztérium/ a National Agricultural Advisory Service-n /Országos Mezőgazdasági Tanácsadó Szolgálat/ keresztül nyújt különleges információkat és összekötő szolgáltatásokat a mezőgazdaság részére, a Technológiai Minisztérium tevékenységéhez hasonló módon. A Ministry of Public Building and Works /Középületek és Közművek Minisztériuma/ gyakorlati szolgáltatások kifejlesztésén munkálkodik az építőipar és építészet területén.

A tájékoztatási szakemberek számára nyújtott szolgáltatások

Mint más országokban is, a tájékoztatási szakemberek képzése eddig könyvtárosképző intézményekre vagy a "gyakorlatra" volt bízva. A közelmúltban már szaktanfolyam is indult: nappali vagy esti posztgraduális tanfolyamok; "bachelor" végzettséget nyújtó tanfolyamok; különböző rövid tanfolyamok /utóbbiak az Aslib /Association of Special Libraries and Information Bureaux = Szakkönyvtárak és Tájékoztató Irodák Szövetsége/ keretein belül/.

Elméleti és gyakorlati tanácsadás

A tájékoztatástudományi kutatás Nagy-Britanniában még nagyon új, míg a régebbi eredetű könyvtártudományi kutatás az elmúlt években alapvető változásokon ment keresztül. Az alapkatásokat főleg egyetemeken és főiskolákon végzik, részben könyvtárakban, valamint felsőfokú könyvtáros- vagy tájékoztatási szakemberképző intézményekben. Az alkalmazott kutatásokban és a felhasználók viselkedésének tanulmányozásában az Aslib játszik jelentős szerepet /működését a gépesítési és üzemeltetési - beleértve az értékelést is - kérdésekre koncentrálnia/; kutatási, tanácsadó és más tevékenysége alapján a tájékoztatási

szakemberek részére korszerű gyakorlati tanácsadó szolgálatot építve ki. A felhasználókkal és a tájékoztatási rendszerek értékelésével kapcsolatos munkák, az új tájékoztatási szolgáltatásokkal kapcsolatos kísérletek részeként, kormányzati szerveknél, valamint egyéb tudományos és szakmai intézményeknél is folynak. Gyakorlati segítséget nyújt a British Standard Institution /Brit Szabványügyi Hivatal/ is a dokumentációs szabványok kidolgozásával, valamint az NCRD /National Reprographic Centre for Documentation = Országos Dokumentációs Reprográfiai Központ/.

2. ORSZÁGOS SZERVEK HATÁSKÖRE A TÁJÉKOZTATÁSI TEVÉKENYSÉG TERÜLETÉN

A Royal Society ösztönzi és koordinálja a tudósok részvételét a tájékoztatási szolgáltatások fejlesztésében, ennek érdekében létrehozva a Committee on Scientific Information-t /Tudományos Tájékoztatási Bizottság/, valamint a CODATA-hoz csatlakozó nemzeti bizottságot.

Az Aslib a FID nemzeti tagszervezete. Ennek alapján, különösen a bizottságokban játszott szerepe révén ösztönzi és koordinálja a dokumentalisták részvételét a tájékoztatási szolgáltatások fejlesztésében. Munkáját kiegészíti a könyvtárosok és tájékoztatási szakemberek szakmai egyesületeinek tevékenysége.

A minisztériumok és más kormányzati szervek a saját területükön a felhasználó által közvetlenül igénybe vehető tájékoztatási szolgáltatások kifejlesztésében játszanak szerepet: különösen nagy a Technológiai Minisztérium felelőssége arra vonatkozóan, hogy a hatáskörébe tartozó kutatási és fejlesztési tevékenységek igen jelentős információs anyaga saját tájékoztatási szolgálatukon keresztül hozzáférhetővé váljék az ipar számára. Az Oktatási és Tudományos Minisztérium két vonatkozásban kapcsolódik a kérdéshez:

az OSTI-n /Office for Scientific and Technical Information = Tudományos és Műszaki Tájékoztatásügyi Hivatal/ keresztül, amely felelős a tudományos és műszaki tájékoztatás egészének javítását célzó munka ösztönzéséért és koordinálásáért, valamint az oktatási és kutatási tevékenység elősegítéséért;

és az országos, főiskolai, illetve a közművelődési könyvtárak tevékenységének irányításában.

Jelenleg ezt a két vonalat a Libraries and Information Systems Branch /Könyvtárak és Tájékoztatási Rendszerek Osztálya/ keretein belül összevonták és így a multban tapasztaltnál sokkal rendszeresebb koordináció válik lehetővé. Az Oktatási és Tudományos Minisztérium részére tanácsadó bizottságot szerveztek /Advisory Committee on Scientific and Technical Information = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás Tanácsadó Bizottsága/, amelynek tagjait a Royal Society, az Aslib, a Technológiai Minisztérium, valamint más érdekelt minisztériumok és kormányzati szervek szakértői segítik munkájukban.

A szervezeti függés

Az olvasónak feltűnhetett, hogy az OSTI szervezetiileg az Oktatási és Tudományos Minisztérium felügyelete alá tartozik. Mivel ez az első pillanatban nem teljesen érthető, foglaljuk össze röviden az okokat.

a/ A minisztérium felelős a pénzügyi eszközök szétosztásáért a felsőfokú oktatás és a kutatás vonatkozásában, tekintet nélkül az elért eredmények hasznosítási területeire. Az OSTI szerepe nagyon hasonló és ösztönző, koordinációs munkájának sikere nagymértékben függ attól, hogy mennyire képes függetlenné válni az információfelhasználás részterületeitől. Így képes csak erősíteni az általános feladatra - az információfeldolgozás megjavítására, függetlenül a felhasználási területtől - koncentrálni.

b/ A legtöbb állami könyvtár is ehhez a minisztériumhoz tartozik, valójában ugyanahhoz az osztályhoz, mint az OSTI, és így különösen kedvező lehetőség nyílik a könyvtárak és tájékoztatási intézetek további fejlődésének koordinálására, valamint a szükséges igen nagy anyagi erőforrások hatékony felhasználására. Ezért a minisztériumnak az országos könyvtárak jövőbeli szervezeti és műszaki fejlesztésére vonatkozó koncepciói szorosan kapcsolódnak az OSTI-nak a könyvtár-automatizálásra és vezetésre vonatkozó koordinált kutatási és fejlesztési programjához. Így a könyvtárosképzés és tájékoztatástudományi oktatás problémája is egységes egészként kezelhető.

c/ A minisztérium felelős az új műszaki eredmények oktatásának elősegítéséért és ez a tevékenysége az OSTI munkáját közvetlenül kiegészíti: a két tevékenység között közvetlen kapcsolat alakítható ki.

3. AZ OSTI

A cikk további része az OSTI tevékenységének rövid összefoglalását adja. Ezt a szervezetet közel öt éve alapították a kutatásoknak, új módszerek és rendszerek kifejlesztésének, a meglévő szolgáltatások tökéletesebbé tételének, valamint az új szolgáltatások kikísérletezésének elősegítésére. Ösztönözni igyekszik a szakembereknek a tájékoztatási munkában való részvételét elősegítő képzését, valamint az információforrások felhasználását. Végül segít az állami és országos intézmények tájékoztatási tevékenységének országon belüli koordinálásában, valamint a nemzetközi kapcsolatok kiépítésében. Kezdetől fogva céljául tűzte ki a korszerű gondolkodásmód és tevékenységi formák kialakítását, különös tekintettel két alapvető szempontra:

a computer alkalmazásának lehetőségeire az információfeldolgozásban, valamint

a szakterületükön aktívan dolgozó szakemberek alapvető jelentőségére az információk válogatásában és értékelésében.

Anyagi eszközei révén segíti az egyetemeket, tudományos társaságokat és egyéb intézményeket széles körű kutatási tevékenységükben és kísérleti szolgáltatásaik kiszélesítésében; a saját szakterületén már sok intézmény az elvi és fejlesztési munka központjává vált.

Bizonyos hasonlóság természetesen fellelhető a funkciók és a kelet-európai országok központi tájékoztatási intézményeinek feladatai közt. A fő különbségek azonban a következők:

a/ az OSTI-n belül - a computertechnika tájékoztatási alkalmazása tárgykörének kivételével - nem dolgozik saját kutatócsoport, hanem anyagilag és szerződések révén támogatja a tőle független intézményeknél folyó kutatást;

b/ nincs operatív felelőssége - eltekintve a kurrens tájékoztatási kutatások nyilvántartásától. Feladata sikeres kísérletek esetén az érdeklődés felkeltése, hogy lehetővé tegye az eredmények gyakorlati alkalmazását;

c/ mivel a brit tájékoztatási hálózat igen összetett, a kísérletek és a már meglévő szolgáltatások koordinálása súlyos feladatként jelentkezik, ennek megfelelően az egy kutatásra eső munkatársak száma magas.

Computeres rendszerek

Néhány évvel ezelőtt még meglehetősen szkepticizmussal tekintettek a computernek a tájékoztatási rendszerekben való alkalmazására és nem a ma konstruktív, bár jelenleg még óvatos szemléletével. Az OSTI első célja az volt, hogy a főbb tudományterületeken kiterjedt kísérleteket folytasson a szakemberek széles körével megismertetendő tájékoztatási szolgáltatások/kialakítására, és így - maguknak a tárgyköri szakembereknek /a felhasználóknak/ a segítségével - lehetőség nyíljon az ilyen szolgáltatások jövőbeli szerepének meghatározására. Az USA-ban működő intézmények együttműködése révén lehetősége volt a legkorábbi computeres szolgáltatásokkal - MEDLARS /Medical Literature Analysis and Retrieval System = Orvostudományi Irodalomelemző és Visszakereső Rendszer/, valamint a Chemical Abstracts két, elsőként kifejlesztett szolgáltatása - kapcsolatos kísérletek finanszírozására. Mindkét kísérletben próbaszolgáltatást indítottak saját elképzelés szerint, majd később - a felhasználók problémáinak a tanulmányozására - a szolgáltatás és a felhasználók közötti személyes kapcsolat kialakításával. 1968-ban még szorosabb kapcsolatok alapján megkezdődött a hagyományos és a gépesített szolgáltatások összehasonlító értékelése. Ezt a kiértékelő munkát most kiterjesztették a gépesített rendszerekre vonatkozó, az OSTI által támogatott legújabb kísérletre - ez alkalommal a biológiai tudományok területén a BA Previews-ra /Biological Abstracts Previews/.

A Chemical Abstracts szolgáltatásaira vonatkozó kísérletek felbátorították a vezető brit kémiai egyesületeket egy a Consortium on

Chemical Information /Kémiai Tájékoztatási Konzorcium/ létrehozására, amely a Chemical Society /Kémiai Társaság/ vezetésével új szolgálatot /United Kingdom Chemical Information Service = Egyesült Királyság kémiai tájékoztatási szolgálata/ indított. Ez egy adatbank alapján computer segítségével sokféle szolgáltatást nyújt a felhasználók részére.

Ezek a kísérletek magukban foglalták az USA-ban működő szervezetekkel - a legtöbb angol nyelvű szakmai orientációjú szolgáltatás innen ered - való kooperációt. A fizika, elektronika és elektrotechnika, computertechnika, szabályozástechnika területén angol szolgálat működik az IEE /Institution of Electrical Engineers = Villamosmérnökök Egyesülete/ keretén belül, amely az OSTI támogatásával széles körű kutatási programot dolgozott ki az IEE's Science Abstracts vonatkozásában. Ennek legfontosabb momentuma az INSPEC /Information Service in Physics, Elektrotechnology and Control = Fizikai, Elektro- és Irányítás-technikai Tájékoztatási szolgálat/ megalapozása volt. 1969 januárja óta az INSPEC-rendszerben a címeket és referátumokat gépi adathordozón rögzítik. A mágnesszalagokhoz saját felhasználásra más intézmények is hozzájuthatnak, de az INSPEC által nyújtandó szolgáltatások - kezdve a témafigyeléssel - kifejlesztésére is tervezeteket dolgoztak ki. E tervezetek mellett az OSTI kísérletek folytatását finanszírozza az olyan, a hagyományos tudományterületek határait átlépő szakterületeken is, mint a nukleáris tudományok, textil és élelmiszer.

Támogatja a Commonwealth Agricultural Bureaux = /Nemzetközösségi Mezőgazdasági Hivatal/ tájékoztatási hálózata gépesítési lehetőségeit vizsgáló kutatásokat, valamint a mezőgazdaság területén a FAO-nak /Federation of Agricultural Organizations = Mezőgazdasági Szervezetek Szövetsége/ nemzetközi rendszer kiépítésére vonatkozó vizsgálódásaiban az Egyesült Királyság részvételét. Megbízást adott a társadalomtudományok területén a House of Common Library /Képviselőházi Könyvtár/ gyűjteményére alapozott gépesített témafigyelési kísérletek végzésére; jelenleg a könyvtárral együtt finanszírozza egy, a rendszer gépesíthetőségének, további fejlesztésének, a képviselőházi kereteken túli kiterjesztésének, a rendszer, valamint a minisztériumok és egyéb kormányzati szervek rendszerei közötti kapcsolat kiépítésének lehetőségeit vizsgáló kutatást.

Az OSTI úgy látja, hogy a jövőben a rendelkezésére álló anyagi eszközök jelentős részét szükségszerűen a computeres rendszerek vizsgálatára fordítja majd, ezért Manchesterben - az OSTI szervezetéhez tartozó Documentation Processing Centre-t /Dokumentációs Feldolgozási Központ/ hozott létre, a következő céllal:

a/ nyújtson az OSTI részére a computeres rendszerek kérdésében szakmai támogatást tanácsadó szolgáltatással, a különböző tervezetek értékelésével, rendszertervezéssel és a műszaki területen létrejött kapcsolataival;

b/ biztosítson a kísérleti tájékoztatási rendszerek kiépítésével foglalkozó intézmények részére széles körű technikai bázist /computer, valamint más berendezések/; ez ugyanis sokkal gazdaságosabban és hatékonyabban hozzáférhető egy erre specializált központnál, mint

általános szolgáltató bérlethez, vagy magánál a kísérlettel foglalkozó intézménynél;

c/ vállalkozások kísérletek végzésére a tudományos és műszaki tájékoztatás gépesítésére vonatkozóan, és koordinálja az OSTI támogatásával folyó hasonló jellegű kutatásokat;

d/ segítse elő a gépesített tájékoztatás szabványainak kidolgozását és elfogadását mind hazai, mind nemzetközi szinten, és így tegye lehetővé a különböző helyeken kidolgozott programok és termékek kompatibilitását.

A kompatibilitás problémája különösen érdekli az OSTI-t; a nagyobb angol nyelvű rendszerek mind szakmai orientációjuk, de sok lehetőség rejlik ezeknek több tudományterületet átfogó rendszerekké történő átalakításában, mind az információterjesztés, mind a retrospektív keresés vonatkozásában. Ezért szoros kooperáció jött létre a központ, valamint a főbb szolgáltatások kutatási és fejlesztési részlegei között.

Szakosított tájékoztatási központok

Az OSTI a szakmai specialistákat foglalkoztató és az elméleti, valamint műszaki szakemberek részére különleges, "testreszabott" szolgáltatásokat nyújtó szakosított tájékoztatási központok munkáját is támogatja, abból a célból, hogy megvizsgálja, vajon képesek-e ezek a központok hasznos munkára - a tudósok értékes munkaidejének megtakarítására - szerény és aránylag nem túl költséges szinten végezve munkájukat. Négy új - tömegspektrometriai, nagy hőmérsékletű folyamatokkal foglalkozó, biológiai lebontható, valamint az emésztőrendszerben történő felszívódással foglalkozó - és két másik - talajmechanikai és ergonómiai - központtal alakított ki ilyen, a meglévő tájékoztatási tevékenységet kibővítő és átfogó kapcsolatokat. Ezek a szolgáltatások érdekes határterületekre terjednek ki; információik a szakirodalomban erősen szóródnak; szakterületi kutatócsoport részeként vagy szorosan ahhoz kapcsolódva működnek. Az OSTI ezzel kapcsolatos programjának elkövetkezendő fontos feladata működésük értékelése /kezdeti fejlődésük áttekintését már elkészítette/. A következőket remélhetőleg más, ilyen típusú központokat létrehozni kívánó intézmények is hasznosítani tudják.

Az első fontos következtetés az, hogy a rendelkezésükre álló aránylag kis költségvetés az elérhető eredmények tekintetében szigorú korlátokat szab. Csak lassan képesek ezek a központok kifejleszteni alapvető tevékenységüket, és még ezután is a munkatársak munkaidejének jelentős része a nagyon is "földi" résztvékenységekre fecsérlődik el.

A másik fontos következtetés az, hogy csak a tudományterületén is aktívan dolgozó, a központ tevékenységének jelentőségét mélyen átérző szakember vezetésével érhet el sikereket.

Alapvető, bár sokszor külön említett része az ilyen típusú tájé-

koztatási munkának a referenzadatok kritikai összegyűjtése; ezen a területen az ICSU bizottságot hozott létre, amelynek feladata a tudományos közösségek hatékonyabb kooperációjának elősegítése. Az OSTI a British National Committee on Critical Data /Kritikailag Értékelt Adatok Angol Nemzeti Bizottsága/ ösztönzésére három - nemzetközi tevékenységet is folytató - adatközpontot létesített a tömegspektrometriai, a krisztallográfiai és meghatározott gázok termodinamikai sajátságaira vonatkozó adatok tekintetében. Ezenkívül néhány kisebb területen - bimolekuláris reakciók, valamint nagy hőmérsékletű folyamatok adatai - is támogatja az adatok kompilálásának munkáját, valamint kiadott egy jegyzéket Data Activities in Great-Britain címmel.

Tájékoztatás- és könyvtártudományi kutatás

Az OSTI kész mindenfajta kutatás támogatására, amely kihathat

a tudományos információközlésre;

az információk osztályozására, tárolására, keresésére és fordítására;

a könyvtári műveletek, valamint az elméleti és műszaki szakemberek tájékoztatása területén folytatott tevékenység hatékonyságára. Gyakorlatban a tájékoztatástudományok területén kifejtett támogatását az előremutató elképzelések száma korlátozza. A tudományterület jelenlegi kezdeti fejlődési stádiumában a főbb témák:

nyelvészeti kérdések vizsgálata;

az információkeresés, valamint

az indexelési módszerek összehasonlító értékelése.

Az Aslib-nél folytatott kutatások egyik témája a felhasználókkal, a másik a gépesített rendszerek alkalmazásával kapcsolatos. Jelenleg az OSTI a jövőbeli kutatások fontosabb szakterületeiről összeállítást készít a tehetséges szakemberek részére, hogy a tájékoztatási tervezetekben való részvételüket ösztönözze. Egyidejűleg az OSTI alapozó kutatásokat is végeztet a társadalomtudományok területén, főleg a tájékoztatási források felkutatására és használhatóságuk vizsgálatára. Ezzel biztosítani szeretné, hogy a tájékoztatási szolgáltatások ezen az aránylag új, de rohamosan fejlődő területen már kezdetől fogva a helyes úton járjanak, és lehetőség szerint a természettudományos területen már meglévő szolgáltatásokkal koordináltan épüljenek ki. Tematikailag az alkalmazott tudományok olyan fontos területeit, mint a piackutatás, oktatás, várostervezés és a vidék fejlesztése, is magukban foglalják.

A könyvtári kutatások támogatásával az OSTI a tudományos könyvtárak munkájának javítását kívánja szolgálni, hogy ennek következtében a könyvtárakra támaszkodó tájékoztatási szolgáltatások az információforrásokhoz jobban hozzáférjenek. Különös súlyt ösztönzi a számítertechnika könyvtárakba történő bevezetése területén a hatékony kooperációt. Amellett, hogy támogatja a gépi katalógusok és az ügyviteli tevékenység gépesítésére vonatkozó kutatásokat, a katalogi-

zálás területén erőt a legnagyobb cél - a British National Bibliography - gépi előállítására összpontosítja, amely a tervezet szerint az USA hasonló jellegű tervezetével /MARC = Machine Readable Cataloging = Géppel olvasható katalogizálás/ teljesen kompatibilis lesz. A BNB és a MARC mágnesszalagok egyesítésével végül is előállna az angol és az amerikai könyvek, továbbá bizonyos országok könyvtermésének gépi inputja. Ez igen fontos a központi katalogizálás lehető legteljesebb kiterjesztése és így a helyileg végzett katalogizálás esetén adódó párhuzamos munkavégzés elkerülése céljából. Az egyetemi, a köz-művelődési és a szakkönyvtárak élénk érdeklődést mutatnak a terv iránt, és az OSTI kísérletsorozatokat végeztet a BNB/MARC szalagok felhasználására, s az ezzel kapcsolatos gépesített könyvtári műveletek vizsgálatára.

Az OSTI szorosan kapcsolódik más új és fontos kutatásokhoz a computeralkalmazás területén, nevezetesen három országos könyvtár könyvelésének, könyvtárközi kölcsönzésének és bibliográfiai tevékenységének gépesítése vonatkozásában, összekötve saját koordinált automatizálási programjával.

Egyre növekvő anyagi támogatás jut a vezetési problémák vizsgálatára az Aslib Research Development /Aslib kutatási-fejlesztési csoportja/ és a Cambridge University Library-ben /Cambridge-i Egyetemi Könyvtár/ működő Library Management Research Unit /Könyvtárvezetési Kutatócsoport/ keretein belül. A könyvtárosok egyre növekvő problémája a források megfelelő szétosztása az egyes feladatoknak megfelelően. A fent említett országos szintű létesítmény feladata megvizsgálni a helyi források máshol történő újrafelhasználásának lehetőségét, ami csak egy hatékonyan működő országos szolgáltatás eredményeképpen jöhet létre.

Szolgáltatások tudományos könyvtárosok és tájékoztatási szakemberek részére

Az OSTI keresi a módokat, amelyeken keresztül a könyvtári és tájékoztatási munkában dolgozó szakemberek megfelelő mennyiségű és minőségű információhoz, szakmai tanácshoz juthatnak hozzá. Az ilyen szolgáltatásokat zömmel az Aslib nyújtja, általános és kutatási tevékenységével, az OSTI támogatásának keretében. Az Aslib magára vállalja a módszertani tanácsadó munka jelentős részét. Mindezek ellenére sok fontos szolgáltatás túl műszaki jellegű ahhoz, hogy egy olyan általános jellegű szervezet, mint az Aslib, foglalkozzék vele. Az OSTI, amellet, hogy Manchesterben létrehozta a Dokumentációs Feldolgozási Központot, külön alapítványt létesített a Brit Szabványügyi Hivatal részére a dokumentációs szabványok gyors elkészítésének biztosítására. Támogatta a Hatfield Polytechnics-nél /Hatfieldi Műszaki Egyetem/ az MRCD /National Reprographic Centre for Documentation = Országos Dokumentációs Reprográfiai Központ/ létrehozását, amely dokumentációs szempontból értékeli az új technológiák és készülékek alkalmazását /különösen a mikroformák területén/, s egyre növekvő mértékben nyújt tájékoztatást és ad tanácsot.

Jelenleg vizsgálják a könyvtárautomatizálás területén működő hasonló tanácsadó szolgáltatás létrehozásának lehetőségét.

A tájékoztatási szakemberek oktatása

Az OSTI igyekszik megjavítani a képzési lehetőségeket:

a/ magas szintű, posztgraduális, már egyetemi diplomával rendelkező szakemberek részére a könyvtári és tájékoztatási munkára képesítő tanfolyamok; továbbá

b/ tájékoztatási és tudományos tematikájú, az elsőfokozatu diplomához /bachelor/ vezető tanfolyamok útján;

Az első csoportba két tájékoztatástudományi és több, tantervében a tájékoztatástudományt is felölelő könyvtárosi tanfolyam tartozik. Jelenleg az Oktatási és Tudományos Minisztérium állít össze javaslatokat a könyvtárosi és tájékoztatási továbbképzés egyesített szervezésére vonatkozóan, amelyen belül lehetőség nyílik a hallgatónak a megfelelő tanfolyamra történő irányítására. Két műszaki egyetem tart elsőfokozatu diplomához vezető tájékoztatástudományi tanfolyamot, valamint több, tájékoztatási tárgykörrel foglalkozó tanfolyam is működik különböző egyetemeken és főiskolákon. Mindegyik elméleti és gyakorlati képzést ad, némelyiküknél igen gondos egyeztetésben.

A felhasználók oktatása

A National Lending Library for Science and Technology felelős a szakirodalmi és tájékoztatási szolgáltatások felhasználásának oktatására kifejtett operatív tevékenységért. Rövid tanfolyamokat rendez széles választékban, főleg az egyetemeken dolgozó szakemberek /ideértve a könyvtárosokat is/ részére: ujabban a társadalomtudományok területén is. A könyvtár feladata az ilyen jellegű oktatás egyszerű és gyors lefolytatását elősegítő módszerek bemutatása, valamint az egyetemek ösztönzése a rendszeres oktatás bevezetésére. Az OSTI ezt a tevékenységét kiegészíti azzal, hogy a műszaki egyetemeken és főiskolákon dolgozó oktatók és könyvtárosok számára különleges szaktanfolyamokat rendez, abban a reményben, hogy később ezeken a helyeken önálló tanfolyamok indításának teremti meg a lehetőségét.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a szakemberekkel való szoros kapcsolat kialakítása vezet az új kísérleti szolgáltatások hatékonyabb felhasználásához és megfelelő értékeléséhez; ez azonban túl költséges és az OSTI-nak meg kell elégednie azzal, ami elérhető megbízható és lelkes tájékoztató munkatársak segítségével. Mindazonáltal növekvő mértékben tapasztalható érdeklődés az egyetemi könyvtárakban a tájékoztató munkatársak iránt, és az OSTI hat egyetemen támogat kutatásokat az ilyen munkatársak jövőbeli lehetséges szerepének gondos tanulmányozása érdekében. Az oktatási tevékenység munkájuk alapvető részét képezi majd.

Végül: az OSTI koordinálja a tájékoztatási szakmai tanfolyamokat, és egy, ezzel a kérdéssel a könyvtári és tájékoztatási munka teljességének területén dolgozó minisztériumi bizottság titkári teendőit látja el.

Források

Ezeket a - jelentős részben az ösztönzés és koordinálás ellátását célzó - munkákat, az OSTI központjában 16 főből álló szakembergárda és 3 fő tájékoztatási kiegészítő személyzet látja el. Alapítványokra, valamint szerződésekre 530 000 £ áll rendelkezésre. 1969-1970-ben az OSTI ennek az összegnek közel 30%-át gépesített tájékoztatási kísérletekre, 20%-át szakmai tájékoztatási és faktográfiai központokra, 20%-át alapkutatásokra /ideértve a társadalomtudományos területen végzett munkát is/, 20%-át könyvtári és muzeumi kutatásokra, valamint 10%-át egyéb célokra használta fel.

— 0 —
0

GRAY, J.C.: Scientific and technical information in the United Kingdom

The paper gives an overall picture about the structure of the present information system, as well as about the scope of activity of national and governmental bodies. Special emphasis is laid on the role and activity of OSTI /Office of Scientific and Technical Information/.

The following are stressed as the main components of information transfer:

primary sources /publications/;

secondary sources /there are almost 400 highly specialized systems in Great-Britain, while systems covering a whole branch of science or larger scientific fields are working in cooperation with the United States/;

general reference and lending libraries;

special libraries, information and documentation centres /nearly 3000 operating/;

factographic activities as regards the properties of materials used in industry, scientific and engineering data and the related facts and figures;

special services: establishing industrial relations, agricultural advisory services, training information specialists, theoretical and practical advisory and consultation services in information work.

Ministries and other state agencies are, in their respective fields, responsible for information work: OSTI is in charge of co-ordinating work aimed at the modernization of scientific and technical information; it also encourages the related educational and research work, thus facilitating the efficient appropriation of the vast financial resources necessary to this work.

The activities of OSTI are motivated by two major tasks:

investigations into the applicability of computers;

involvement of active specialists in information work.

OSTI has considerable funds amounting to £ 530 000 annually. Its own research group is engaged in the application of computer techniques in the information field, otherwise its activities are concentrated on financing or supporting extramural researches, in accordance with its co-ordinating and encouraging role.

The percentage distribution of funds spent on various projects in 1969-70 is as follows:

computer-based information experiments: 30 per cent;
specialized information and data centres: 20 per cent;
background research: 20 per cent;
library and museum research: 20 per cent;
other projects: 10 per cent.

ГРАЙ, Я.Ц.: Научная и техническая информация в Соединенном Королевстве

В статье дается обзор о структуре существующей информационной сети, а также о компетенции государственных и правительственных органов. Особое внимание уделяется роли и деятельности OSTI (Office of Scientific and Technical Information - Научное и Техническое Информационное Бюро.)

Главными элементами передачи информации выделяются:

- первичные издания;
- вторичные издания (в Великобритании существует около 400 систем по тесным специальным областям; в отношении систем, охватывающих большие отрасли науки, налажено сотрудничество с США);
- универсальные справочно-библиографические и выдающие библиотеки;
- специальные библиотеки, документационные и информационные центры (около 3000);
- фактографическая деятельность в отношении характеристики материалов, применяемых в промышленности, данных об инженерском планировании и научного характера;
- специальные обслуживания: налаживание промышленных связей, советы в области сельского хозяйства, образование специалистов информации, теоретические и практические советы по информационной работе.

Министерства и другие органы на своих областях ответственны за информационную работу: OSTI координирует работу, направленную на совершенствование научной и технической информации, стимулирует образование и исследовательскую деятельность, связанные с этой работой, тем самым способствуют эффективному использованию крупных материальных средств, нужных для этой цели.

У него две основных задачи:

- изучение возможности применения ЭВМ;
- вовлечение в информационную работу активных специалистов соответствующей области.

OSTI располагает значительными материальными средствами (530 тыс. £ /год). Собственная исследовательская группа работает только в области применения ЭВМ в информационной работе, кроме этого, согласно своей координирующей, стимулирующей и организационной роли финансирует внешние исследования.

Суммы, израсходованные в 1969-70 годах на различные темы, разделяются следующим образом:

на информационные опыты с ЭВМ: 30%;
на специальные информационные и фактографические центры: 20%;
на основные исследования: 20%;
на библиотечные и музейные исследования: 20%;
на прочие цели: 10%.

§§§

GRAY, J.C.: Wissenschaftliche und technische Information in Grossbritannien

Die Abhandlung gibt eine umfassende Übersicht des Aufbaus des gegenwärtigen Informationssystems und der Befugnisse der Landes- und Regierungsorgane. Der Artikel befasst sich eingehend mit der Rolle und Tätigkeit des OSTI /Office of Scientific and Technical Information =Wissenschaftliches und Technisches Informationsbüro/.

Der Autor hebt als die wichtigsten Elemente der Informationsübermittlung folgende hervor:

Primäre Publikationen;

Sekundäre Publikationen /in Grossbritannien existieren fast 400 stark spezialisierte Fachgebieten-Systeme, während auf den Gebieten der umfassenden Wissenschaftszweige eine Kooperation mit den Vereinigten Staaten besteht/;

Allgemeine Referenz- und Leihbibliotheken;

Fachbibliotheken, Dokumentations- und Informationszentren /etwa 3000/;

Faktographische Tätigkeit im Hinblick auf die Charakteristika der in der Industrie gebrauchten Stoffe, auf Daten in der Ingenieurplanungsarbeit und auf wissenschaftliche Daten;

Besondere Leistungen: Zustandebringen industrieller Beziehungen, landwirtschaftliche Beratung, Bildung von Informationsfachleuten, theoretische und praktische Beratung hinsichtlich der Informationsarbeit.

Die Ministerien und andere Organe sind auf ihrem eingetragenen Gebiet für die Informationsarbeit verantwortlich. OSTI koordiniert die Arbeit der Modernisierung der wissenschaftlichen und technischen Information, es regt zur diesbezüglichen Ausbildungs- und Forschungstätigkeit an; es fördert damit die wirksame Nutzung der zu diesem Zweck nötigen grossen finanziellen Mittel.

Seine Tätigkeit ist durch zwei Hauptaufgaben geleitet: Untersuchung der Anwendungsmöglichkeiten von Computern; Einbeziehung von aktiven Fachspezialisten in die Informationsarbeit.

OSTI verfügt über bedeutende finanzielle Mittel: 530 000 £ pro Jahr. Eine eigene Forschungsgruppe arbeitet nur auf dem Gebiet der Anwendung der Computertechnik in der Information, übrigens finanziert es - seiner koordinierenden, anregenden und zusammenfassenden Rolle entsprechend - externe Forschungen.

Die Verteilung der für verschiedene Themen verwandten Summen ergab 1969-1970 folgendes Bild:

Versuche mit Computern auf dem Gebiet der Information: 30%;

Fachinformations- und Faktographiezentren: 20%;

Grundforschungen: 20%;

Forschungen im Bibliotheks- und Museumswesen: 20%;

sonstige Aufgaben: 10%.

§ § §